

DERIV.: *Xiulada* [Lab.]. *Xiuladera* 'siulet fort i seguit', que el *DAG.* troba en el Berguedà: «el vent fa una x. per les portes», 'cridadissa, xiscladissa'. «El Graller és un forat (prop de l'altíssim Bony Blanc de Sant Nicolau, 2750 alt.), on hi ha gran *èuladèra* de gralls. — Com dieu? — Sí, fan una gran *èuladèra*» Bof, 1953. *Xiuladina. Xiuladis. Xiuladissa* [*DAG.*]. *Xiulador* [adj. *xiuladora cosa*, Busa-N.; Lab.]; és una mena d'ocell («Anas penelope», *DFa.*, BDC x, 99); vora Xàbia hi ha la *Cova del èuladòr* (1962). *Xiulaire* [*DAG.*, au de pas, BDC x, 99]: «és una de les menes d'ànec salvatge, de panxa llarga» Prat de Llobregat (1932). *Xiulament* [Lacav.; Lab.]. *Xiulany* [*ciulany*, 1490; *DAG.*]. +*Xiulat* dit del vent, i *xiulet* de l'home: «y'ls *xiulats* y tudols esgarrafosos de l'oratge, los *xiulets* del pastor», Verdager (Inèd. Casac. I, 190). *Xiuleri* [?].

Siule 'xiulet de serp, de dimoni, de feres, de sirena temptadora': «pendran les coses dels malvats, ço és dels robadors --- e de falses jutges, e de cruels cavallers, e de prínceps vinent contra la lig, e --- totes --- los seran bones e agradables, per lo *siule* del diable, e per lo plaer del pecat, e per la amor de la vida delicada», Arnau de Vilanova (1305, *Confessió de Bna.*, NCl. I, 128, 22); «Lo *ciule* del Seraphin», trad. *ciufetto*, *Decam.* VI, § 10, 375.10f.; «llançar de grans salts e de grans *ciules*», *Decam.* VIII, § 9, 493.12f.; «lo drac, ab multiplicats *siules*, repercodirà l'àer», *Dittis y Dares*, S. xv (*DAG.*, s. v. *repercodir*). En les *VidesR* apareix, com a hapax, una variant *cible*: «après *cible* de foc aurà tion» (P, *sible* B, trad. «*sibilus tenuis*», f° 117, V. allí la nota 21).

Mall. i men. *siulo*, -o comparable a la de *toro* < *taure* («*siulo*: silbo, silbido, sifflement», FebrCard.); «aplausos o *siulos*», ToAguiló (*Poesies*, 167); BartFerrà (*Com.* I, *IdOr*, 190). «Una remor d'avalot s'aixecà --- crits, *xiulos*, corredisses ---», M. d. S. Oliver (*Ciu. de Mall.*, 336). +*Xiula* 'xiulada': «S'inicià una *xiula* --- són tan terribles les *xiules* del teatre Principal ---», id. ib. 69.2.

Xiulell: especialment mallorquí, i allí generalment *siulell*, dissimilat en *siurell* [segle XVIII, *Selva de Consonants*, *DAG.*]; «canonet per *siular*», Moll (*AORBB* III, 65); «a fira me'n som anat, / mirau si l'he feta bona: / som baratada sa dona / amb un *siurell*, cap per cap; / i, com me som capguatdat, / el m'han donat que no sona: / ni tenc *siurell*, ni tenc dona: / enganat de cada cap!» (*Amoroses*, Moll, 119); al seu noiet el pastor «li va comprar un *ciurell* de terra amb retxes d'almangra», JnRosselló (*Rupit*, 69.5f.); *senyoret de siurell* 'mala persona', BDLc XII, 5, 348; «un senyor jove i guapo, amb uns mostatxos negres --- ben vestit, però --- no m'agrada gens --- se'n va anar --- sense dir una paraula de consol a la seva dona. — Mai m'han fet aqueis *senyors de ciurell* — mormolà el sen Foguer», JnRosselló, ib. 22.13.

Xiulet [s-: «un cap d'home, de fust, en què ha dos *siulets*»] a. 1419 (*InvLC*); «ballarugues, / *chiulets*, juguetes / --- / chichs minyons / ---», JRoig (*Spill*, 13593: ms.?, Chabàs, ed. 1530 *chiulells*, ed. 1531 *xiulells*); «donchs fuig al cant de la serena, e separa les tues orelles de la dona que't dóna mal consell: fuig

a les paraules de la dona seglar, axí com al *siulet* de la serp» c. 1405, AntCanals (*Carta de St. Bernat*, *CoDoACA* XIII, 603); i el *DAG.* n'aporta cita mall. de 1417, i una de FcAlegre: «Tres cavallés apareixen / --- / en fan un *xiulet*», romanç datat de 1585; «ya 'n surten al defora: / *xiulet* de sà y de llà / ---», *Romllo*. (MilàF, 36G i H; 114, 20B i E). «Lo vent, ab aterradors *xiulets* batia la mar axecat-li poderoses onades», EmVilanova (*Entre Fam.*, 73); des del Busa-N. *xiulet*; xi- o si-, *DTO.*; *èiulet* Escrig; mall. *xiulet*, però val. «*èiulèt*: silbao», Escrig; eiv. «*siulet*: pito, silbato», PzCabr.; *siulet* «chiffa, *piñre*, militaris fistula» men. FebrCard.; «*siulet*: pito, silbato», eiv. PzCabr.; *siuleter* men., fr. *piñre*, ll. militaris fistularius; *xiuletada*.

Xiulit: estrany al cat. central (que, amb aquest mateix valor, usa, igualment, *xiulet*); però és val. i cat. occid.; i, Segre amunt, arriba fins a l'Alta Cerdanya: «sentiu els *xiulits* del tren?» Llívia, 1931; pall. Jlluís Pall., *Pastors i Tempestes*, p. 1; *ciulit* 'xiulet, nom de l'objecte' (Tor de Vall Ferrera, 1932); i Rib. d'El: *re chiulit* (*MiscFolk.* *Arabia*, p. 165); val. *xiulit* o *èolit* Escrig. *Xiulós. Xiulotejar. Siuret; siuretar. Ensiular. Re-txiu(l)* 'rechiffa', *Rondalla de Rondalles* val. (que *AlcM* cita erròniament com *regiu*).

No és pròpiament derivat d'això, ni compost, *canya-xiula*, que a la Vall de Lavansa han reduït a una *xiula* (1959), car prové del ll. FISTULA, amb una evolució fonètica com la de FISTULARE > *xisclar*.

1 És perquè és un «home qui ha tant destorbat l'oyment que ---»; així mateix: «los pastors *ciulen* e menassen a lurs ovelles» (*Cont.* v 136, III 109).

+*Xiulo* (*èiulos* pl.), planta que entreveig vora el camí a la vall de Bof: el vell informador (Taüll, n. 1885) explica que «no fa gaire bona olor», que té una eflorescència semblant a la del saüquer (1962) i té ús medicinal; com que els vells de Taüll apitxaven la *j*, deu estar per *èiulos* i suposo que eren 'évol's', ll. ÈBÜLUS, que en aranès ha donat *èéus* (amb -b- > u normal a l'Aran), i diftongació de È inicial, freqüent en gascó i normal a la toponímia pre-catalana de Ribagorça; amb reducció del triftong: **èièiulo* > *èiulo*.

45 *Xiulós, xiulotejar*, V. *xiular* *Xiuró, xiuronar*, V. *cigró*

XIU-XIU, onomatopeia. □ 1.ª doc.: 1496, Gaçull, *Somni de Joan Joan*: «Vos contaran tot quant en l'any / han començat, / textit i ordit, i acabat: / tot, fil per randa; / --- / i, baix parlant, sentiu compondre / tantes cosetes: / par que sien oronetes / dins en lo niu / que, si ls sou prop, / sols lo *chiu-chiu* / bast' a 'xordar-vos; / i si voleu aparellar-vos / ab ploma y tinta / ---», v. 206; «*Giu-giu*: chio chio: el sonido del canto de los gorriones», Carles Ros (*Dicc.* 1764, 123; Sanelo, 84v2). En aquests, doncs, aplicat al xerroteig d'ocells.

'Xiuxiueig humà': «Sí, senyors, la pipeta va que vola, montera a lo virulé, yo sé y no atre, y tot lo dia